

Het Rijpma Aa-kanaal bij Harkstede met doorzicht tot op de bodem en een prachtige vegetatie. Hier voelen ruisvoorn, zeelt en snoek zich thuis.

Vissenatlas brengt de noordelijke visfauna in beeld

Tekst: Albert Jan Scheper, *Hengelsport-federatie Groningen Drenthe*,
Tako Brouwer, *Bureau Natuurbalans – Limes Divergens*,
Herman Wanningen,
Wanningen Water Consult,

Fotografie: Groene Zoden Fotografie, Taco Brouwer
en Digital Nature

Het werk nam 5 jaar in beslag, maar in juni 2008 verschijnt de Vissenatlas Groningen Drenthe dan eindelijk. Deze atlas geeft met de vele tienduizenden gegevens, afkomstig uit onderzoeken naar de visstand in de periode 1980 tot 2007 en vangstgegevens van sport- en beroepsvissers, een getrouw beeld van de visfauna in beide provincies.

Anvankelijk was het de bedoeling een rapport te maken voor intern gebruik van de deelnemende organisaties. Gaandeweg het project groeide echter het enthousiasme om de Vissenatlas voor een breed publiek toegankelijk te maken.

Veldonderzoek

Tussen 2002 en 2007 zijn de verspreid aanwezige visgegevens zowel letterlijk als figuurlijk boven water gehaald en op de kaart gezet. Bij de laatste actualisatieslag, begin 2008, zijn onder andere nog aanvullende gegevens toegevoegd van Piscaria, de digitale databank met visfauna-gegevens van Sportvisserij Nederland en de STOWA.

De onderzoeksgegevens vormen slechts een klein deel van het totale gegevensbestand. Een groot deel van de waarnemingsgegevens is namelijk niet terug te vinden in literatuur en databestanden. Veel van deze gegevens stonden alleen in 'veldboekjes' of zaten in de hoofden van beroeps- en sportvissers, veldbiologen en terreinbeheerders. Hierdoor waren ze niet ingevoerd in toegankelijke databestanden van zoetwatervissen, zoals Piscaria. Omdat deze gegevens juist voor een verspreidingsatlas van grote waarde zijn, heeft Bureau Natuurbalans – Limes Divergens een groot aantal personen benaderd en geïnterviewd.

De interviews met beroepsvissers en sportvissers leverden een schat aan informatie op. Veldonderzoek is een momentopname waardoor de kans bestaat dat juist de zeldzamere soorten worden 'gemist'. Een beroepsvisser die dagelijks op het water aanwezig is heeft een veel grotere kans deze soorten aan te treffen. Als laatste heeft, vooral in Groningen, aanvullend veldonderzoek plaatsgevonden in gebieden waarvan op basis van literatuur en interviews weinig of geen gegevens voorhanden waren. Dit aanvullende onderzoek richtte zich vooral op de kleinere watergangen, zoals maren, rieten en tochten.

Meer dan 40 vissoorten

In Groningen en Drenthe zijn meer dan 40 vissoorten aangetroffen. Per vissoort is in de Vissenatlas een overzichtelijke verspreidingskaart opgenomen die wordt ondersteund met een uitgebreide soortbeschrijving, waarin naast de ecologie van de soort, ook de verspreiding in Nederland respectievelijk Groningen en Drenthe worden besproken. Ook worden over de waargenomen vissoorten opmerkelijke of wetenswaardige bijzonderheden uit de regio genoemd.

De verspreidingsgegevens worden gepresenteerd op kilometerhokniveau en dateren van 1980 tot 2007. Er is voor deze periode geko-

zen, aangezien redelijkerwijs kan worden verwacht dat de sedert 1980 aanwezige populaties van vissoorten ook nu nog voorkomen. De laatste decennia zijn de levensomstandigheden voor vissen immers alleen maar beter geworden. Op de verspreidingskaarten is onderscheid gemaakt in waarnemingen uit de periode 1980 tot 1999 en gegevens vanaf 2000. Door de toegepaste tweedeling ontstaat een overzicht van watergangen die recent niet zijn onderzocht. Dit overzicht biedt waterbeheerders de mogelijkheid om hun beheer, en of monitoringsprogramma beter af te stemmen op bestaande gegevens.

Opdrachtgevers

De Vissenatlas Groningen Drenthe is samengesteld door Bureau Natuurbalans – Limes Divergens in opdracht van en in goede samenwerking met de provincies Groningen en Drenthe, de waterschappen Hunze en Aa's, Reest en Wieden, Velt en Vecht en Noorderzijlvest, Rijkswaterstaat directie Noord-Nederland en de Hengelsportfederatie Groningen Drenthe.

De visstand in de Drentsche Aa - een van Nederlands meest natuurlijke beeklopen - is regelmatig onderzocht. Hier Arjen de Vroome (Staatsbosbeheer) met het elektroapparaat in een van de bovenloopjes.

Grote variatie aan watertypen

Door de brede samenwerking heeft Bureau Natuurbalans – Limes Divergens veel kennis van vissen en water kunnen verzamelen, waardoor de atlas naast de verspreidingsgegevens van zoetwatervissen in Groningen en Drenthe ook veel informatie bevat die direct of indirect aan vissen is gerelateerd.

Beide provincies kennen een grote variatie aan wateren: van kanalen, wijken en vaarten, meren en plassen, de Drentse beeksystemen tot de voormalige wadgeulen en prielen nabij de Waddenkust. De Vissenatlas Groningen Drenthe beschrijft ze allemaal, inclusief hun ontstaansgeschiedenis, tegen het decor van een in de loop der eeuwen veranderend landschap. Deze beschrijving is gebaseerd op de indeling in watertypen die de Europese Kaderrichtlijn Water hanteert. Verder bevat de Vissenatlas een beschrijving van de ontwikkeling van de visfauna in Groningen en Drenthe vanaf de prehistorie tot nu.

Vervolgens wordt ingezoomd op Groningen en Drenthe als leefgebied voor zoetwatervissen en de verspreiding van de waargenomen soorten in beide provincies. Kort gezegd: welke vissoorten kunnen we in welke watertypen verwachten? Wat is de invloed van zee? Wat is het belang van de Drentse beeklopen voor tal van soorten? Wat is het belang van vrije vismigratie?

Ook is er aandacht voor zoutwatervissen die een deel van hun leven in zoet water doorbrengen om te paaien, zoals de fint, of juist om op te groeien, zoals de aal. De lezer

krijgt hierdoor veel inzicht in de ecologie van de Drentse en Groningse wateren en hun vissoorten.

Toegevoegde waarde

Peter Paul Schollema, aquatisch ecotechnoloog bij waterschap Hunze en Aa's, is als mede-auteur van meet af aan betrokken bij de totstandkoming van de Vissenatlas Groningen Drenthe. Volgens Peter Paul levert de Vissenatlas nuttige bouwstenen voor het beheer van het waterschap. "Veel waterschappen zullen bij het bepalen van de huidige situatie voor vis tot de conclusie zijn gekomen dat de onderzoeksinspanningen zich in

het verleden sterk hebben gericht op een beperkt aantal wateren. In veel gevallen zijn dit de beken en meren met speciale natuurwaarden of probleemgebieden waar in het kader van projectmatig onderzoek is gekeken naar de visstand. Aan de overige wateren, zoals kanalen en sloten, is vaak weinig tot geen aandacht besteed. Door de koppeling van allerlei losse databestanden van de hengelsportfederatie, de waterschappen, provincies, rijkswaterstaat, onderzoeksbureaus, beroepsvissers, natuurbeheerders en anderen ontstaat een waardevol overzicht van de geografische verspreiding van de verschillende soorten die als een goede input dient voor de verdere uitwerking van de KRW-doelen en de bijbehorende maatregelpakketten. Door dit databestand hebben nu ook andere organisaties waaronder natuurbeschermingsorganisaties en provincies een informatiebron waaruit kan worden geput. Een bijzonder databestand

De Vissenatlas beschrijft de ontwikkeling van de visfauna vanaf de prehistorie tot nu.

den van de hengelsportfederatie, de waterschappen, provincies, rijkswaterstaat, onderzoeksbureaus, beroepsvissers, natuurbeheerders en anderen ontstaat een waardevol overzicht van de geografische verspreiding van de verschillende soorten die als een goede input dient voor de verdere uitwerking van de KRW-doelen en de bijbehorende maatregelpakketten. Door dit databestand hebben nu ook andere organisaties waaronder natuurbeschermingsorganisaties en provincies een informatiebron waaruit kan worden geput. Een bijzonder databestand

In het Oude Diepje leeft een gezonde populatie grote modderkruipers.

waar je de komende jaren verder mee kan.”

De visseenatlas betekent volgens Peter Paul overigens niet dat het werk af is. “Integendeel, een goede en met enige regelmaat terugkerende kwantitatieve bemonstering van de verschillende waterlichamen conform het STOWA handboek blijft noodzakelijk. Aan de andere kant biedt de atlas echter veel aanvullende informatie die bij de reguliere bemonsteringen vaak niet boven water komt. Denk aan het voorkomen van zeldzame doelsoorten. Met een reguliere bemonsteringsfrequentie van een tot drie keer per jaar (of minder) is de trefkans op zeldzaamheden vaak klein. Een binnenvisser die vrijwel dagelijks in zijn watergangen vist zal meer soorten noteren als bijvangst. Deze informatie vertelt veel over de potenties die een watergang heeft als de waterkwaliteit en inrichting verder worden verbeterd door het uitvoeren van maatregelenpakketten.” Verder is Peter Paul van mening dat de atlas waardevolle informatie over vismigratie bevat, een belangrijk KRW-item. “Bij het vaststellen van migratieroutes en de eventuele barrières hierin is een goed overzicht van verspreiding van migrerende soorten wenselijk. Door de koppe-

ling van alle beschikbare waarnemingen tekent de gebruikte route van rivierprik vanuit zee naar de Drentsche Aa zich duidelijk af op het kaartbeeld. Ook het verspreidingsbeeld van een stromingsminnende soort als serpeling in de Drentsche Aa is met enige gebiedskennis eenvoudig terug te leiden op de hydro-morfologische omstandigheden van de betreffende beektrajecten. De soort is vrijwel afwezig in de genormaliseerde beeklopen. Een aantal stuwen vormt een duidelijke grens in de verspreiding van de soort. Kortom, nuttige informatie voor het formuleren van maatregelen op lokaal niveau om de ecologie verder te verbeteren. En dit geldt niet alleen voor KRW waterlichamen!”

Tenslotte geeft Peter Paul aan dat de Visseenatlas het waterschap ondersteunt in het ecologisch beheer van de wateren. “Bijvoorbeeld om bij beheer en onderhoud op een goede wijze rekening te houden met vissoorten uit de Flora- en faunawet. Dat vergt een overzicht van de verspreiding waarbij de Visseenatlas een goed hulpmiddel is. Voor een groot deel betreft het hier kleinere watergangen zoals sloten, kleine beekloopjes en wijken die in tegenstelling tot de grotere KRW waterlichamen meestal

Bestellen

De Visseenatlas Groningen Drenthe is dankzij de vele foto's, verduidelijkende figuren en tabellen een rijk geïllustreerd boekwerk van bijna 200 pagina's geworden.

De atlas wordt uitgegeven door Uitgeverij Profiel te Bedum en is voor € 24,50 te bestellen via www.profiel.nl. Daarnaast kan de atlas telefonisch worden aangeschaft via 050-3012144.

geen intensieve monitoringsprogramma's kennen. Vaak zijn dit echter wel de leefgebieden die van belang zijn voor Flora en faunawetsoorten als grote en kleine modderkruiper en biermpje. Koppeling van alle beschikbare informatie zorgt hier voor kennis over de verspreiding en laat daarnaast de witte gebieden zien, zodat hier de komende jaren met aanvullende onderzoeken op kan worden ingespeeld en er binnen het onderhoud rekening mee kan worden gehouden.“ **V**

